

ЛОХВИЦЯ — місто Полтавської області, райцентр, осередок мистецтва, кустарних ремесел і промислів. Має статус істор. насел. місця. Лохвиц. міськраді підпорядк. с. Криниця. Знаходиться при впадінні р. [Лохвиця](#) в Сулу (до 2-ї пол. 19 ст. у деяких місцях вони протікали на відстані кількох десятків метрів одна від одної, мали супротивні течії; бас. [Дніпра](#)), за 220 км від Києва, за 180 км від обл. центру та за 12 км від залізнич. ст. Сула. Площа 13,28 км². За переписом 2001, насел. становило 12 389 осіб (складає 91,4 % до 1989), станом на січень 2015 — 12 тис. осіб (переважно українці). Проходить автошлях Київ–Суми. За археол. дослідж., у межах сучас. міста існувало 4 давніх поселення: епохи ромен. культури (8–10 ст.) та часів Київ. Русі (10–13 ст.). Ці землі входили до Переяслав. князівства та були складовими частинами Посул. оборон. лінії. 1320 Л. як невелике поселення вперше згадується в писем. джерелах у зв'язку з приналежністю до Великого князівства Литовського. У 15 ст. поселення було вотчиною князів Глинських. На поч. 16 ст. Л. увійшла до складу Путивл. воєводства Моск. царства, на рубежі 16–17 ст. — до Речі Посполитої. Відтоді ж належала князям Вишневецьким. У етногр.-геогр. описі Моск. царства «Книга Великому Кресленню» (поч. 17 ст.) Л. зазначена як «городок», що мав фортифікац. укріплення. Насел. пункт також позначений на карті в «Описі України» франц. інж. Г. де Боплана, виданому 1651 у Руані. 1634 у Л. створ. кравец., шевський, різниц. і ковал. цехи (до них також належали ткачі, гончарі, мідники та римарі). 1644 цеховий устрій охоплював усіх лохвиц. ремісників, у тому ж році поселенню надано Магдебур. право. 1648–58 — сотенне містечко Миргород., 1658–1781 — Лубен. полків. У складі війська Б. Хмельницького лохвиц. козаки брали участь у боях з поляками під Пилявцями (1648), Збаражем, Зборовим (1649), Берестечком (1651), біля г. Батіг (1652), під Жванцем (1653). Через Л. 1649, 1650 і 1653 пролягали шляхи моск. посольств, які вели переговори з Б. Хмельницьким. 1669 лохвиц. фортецю захопили крим. татари. 1676 тут мешкав гетьман Правобереж. України (1669–74) М. Ханенко. Під час Пн. війни між Росією та Швецією лохвиц. сотник П. Мартос підтримував гетьмана І. Мазепу. Взимку 1708–09 у Л. перебував 4-тисяч. швед. гарнізон генерала Ю.-А. Мейєрфельда, тут знаходилася казна І. Мазепи. 1740 нараховувалося 284 двори козаків, підсусідків і посполитів, з них ремісників: 2 кравці, 3 ткачі, 4 шапочники, 2 ковалі, 5 кушнірів, 2 гончарі. 1763–70 на кошти кошового отамана Запороз. Січі П. Калнишевського на зразок Троїц. церкви у Лубнах (нині Полтав. обл.) майстрами І. Бродацьким і В. Волошиненком споруджено соборну церкву Різдва

Пресвятої Богородиці (1798 згоріла). 1781–96 та 1803–1923 — повіт. центр. 1781–96 — у складі Черніг. намісництва; 1796–1802 — Малорос., 1802–1925 — Полтав. губ.; 1923–30 — Ромен. округи; 1932–37 — Харків., від 1937 — Полтав. обл. 1825 діяв осередок Пд. товариства декабристів. 1865–1918 функціонувала повіт. земська управа. 1–5 жовтня 1891 проходив Всерос. з'їзд з тютюництва. Наприкінці 19 ст. у місті засн. напівпрофес. театр, у якому переважно грали місц. вчителі та співаки собор. хору. 1900 тут проживала 8351 особа (2218 євреїв); налічувалося 107 кварталів, 5040 будівель, 1463 земель. володіння. 1901 за проектом В. Кричевського зведено Нар. дім (1974 розібрано) з великою глядац. залю, балконами, верх. ярусом, оркестр. ямою, гримувальнями, вестибюлем. 1902 у «Киевской старине» про його відкриття написала статтю *Олена Пчілка*, тоді в ньому була поставлена вистава «Наталка Полтавка» І. Котляревського (роль Виборного виконував [М. Кропивницький](#)). Пізніше у Лохвиц. Нар. домі виступала мандрівна театр. трупа мецената й антрепренера Ф. Волика, у складі якої були [М. Заньковецька](#), *І. Мар'яненко*, *М. Садовський*. 1923 на його базі організовано театр-студію, 1925 — Лохвиц. держ. робітничо-селян. театр ім. І. Тобілевича (існував до 1941). Деякий час місц. хором керував засл. арт. Респ. [Н. Городовенко](#). 1906 у Києві коштом земства видано «Лохвицький історический сборник». На поч. 20 ст. працювали тютюн. ф-ка, ф-ка олій. фарб, цегел. і шкіряний заводи, казен. винний склад, 1 паровий і 29 вітряних млинів, 3 млини-топчаки, 2 підприємства з випуску газів. вод, ковбасня, 2 олійні, 2 пекарні-булочні, 1 каретна, 1 бондар., 2 слюсарні майстерні, 16 кузень, 2 заїжджих двори, 2 фотоательє. За переписом 1910, мешкала 9531 особа, було 1689 дворів. 1917 діяли 6 православ. церков і синагога. Проживало бл. 400 католиків і протестантів. Також функціонували жін. г-зія, реал., міське та комерц. училища, земська лікарня. Під час воєн. дій 1918–20 влада неодноразово змінювалася. 11–12 лютого 1918 відбулося антибільшов. повстання. Від 1923 — райцентр. Жит. потерпали від голодомору 1932–33, зазнали сталін. репресій. Під час нім.-фашист. окупації (12 вересня 1941 — 12 вересня 1943) нацисти стратили бл. 500 жит. міста та військовополонених, вивезли на примус. роботи до Німеччини 536 осіб. Восени 1942 у Л. з рад. військовополонених вірменів табору дулаг-27 нацисти сформували легіон, який планували використати на Сх. фронті. Цьому протидіяло антифашист. підпілля в середовищі полонених, очолюване А. Чобаняном. Згодом 12 активістів вірм. підпілля розстріляно. Після визволення 309-ю стрілец. дивізією 40-ї армії Воронез.

фронту в Л. перебував штаб фронту на чолі з генералом армії М. Ватутіним. У 18 — на поч. 20 ст. у місті були розвинені різьбярство, ткацтво, вишивання (зокрема й на сукні), гончарство (кухон. і стол. посуд, мальовані миски та полумиски), кахлярство (орнам. череп'яні та полив'яні кахлі). Існувала незначна кількість золотарів, іконописців, майстрів посуду з бляхи, котлярів, мідників, меблярів. Від поч. 20 ст. функціонував кустар. комітет, при ньому діяли майстерні, у яких готували вишивальниць, ткаць, килимарниць, майстрів лозоплетіння, вишив. показ. пункт. Земство відкрило навчальні ремісн. (викладали тесляр., ковал., екіпажне, маляр. ремесла) і ткац. майстерні. У повоєнні роки працювала промартіль ім. К. Ворошилова, де виготовляли ткани та вишивані вироби (килими, хустки, нар. вбрання). Нині у Л. — мед. училище, ПТУ № 27, г-зія, 2 заг.-осв. школи, 2 дитсадки, спорт. і муз. школи, станція юних техніків, еколого-натураліст. центр учнів. молоді, Центр дит. і юнац. творчості; **Лохвицький краєзнавчий музей ім. Г. Сковороди**, рай. Будинок культури, кінотеатр, рай. б-ка; рай. дит. і для дорослих лікарні; готелі «Корона» й «Україна». Виходять газети «Зоря» (рай.; від 1903) і «Лохвицький край» (засн. 2008 фермер. госп-вом «Щурове», наклад 2 тис. прим.). У різний час також друкувалися газети «Лохвицький вестник» (1913–14), «Лохвицький громадянин» (1917), «Провесін» (1918), «Робітник» (1919), «Незаможник» (1920), «**Лохвицьке слово**», «Вісті Лохвиччини», «**Літературна газета**» (усі — 1941–43), «Лохвицький вісник» (1990–91), «Добридень» (1997–98), журнали «Зоря» (1918), «Прапор Червоної молоді» (1920). Звання «народний» присвоєно хору «Відродження», ансамблю бандуристок «Струни серця», фольклор. ансамблю «Пісенне джерело», театру рай. Будинку культури. Охороняються ботан. пам'ятки природи місц. значення Сосновий парк (від 1970, 50 га), Дубовий гай (1 га), Дуб черешчатий-1 (на тер. вет. лаб.), Дуб черешчатий-2 (с. Криниця; усі — від 1989). Пам'ятки архітектури: Благовіщен. церква (1800; перша кам'яна споруда міста, має настін. розпис 1-ї пол. 19 ст.), кам'яний торг. ряд (серед. 19 ст.), жін. гімназія (1887; нині ПТУ № 27), реал. училище (нині гол. навч. корпус мед. училища), будинки повіт. дворянства (нині філія «Полтавобленерго»; обидва — 1910), Товариства сільс. господарів (1907; нині рай. б-ка), синагога (поч. 20 ст.). Збереглися також фігурна огорожа Микол. церкви (кін. 19 ст.; нині тер. дитсадка «Орлятко»), будинок повіт. з'їзду (1865; нині краєзн. музей), в якому відбувалися судові процеси над учасниками рев. подій 1905–07, зокрема й над письменником А. Тесленком, та розпочато антибільшов. повстання 11–12 лютого 1918, міська тюрма (19 ст.; нині гуртожиток ПТУ № 27) — місце ув'язнення лохвиц. революціонерів 1905–07, будинок, в якому народилися брати композитори нар. арт. РРФСР Ісак і засл. діяч мистецтв УРСР Зиновій, диригент, хормейстер, нар. арт. РРФСР Семен Дунаєвські, ремісн. училище (1914; нині школа № 3) з

майстернями. У Л. встановлено погруддя Т. Шевченка, хор. диригента Н. Городовенка, композитора **І. Дунаєвського**, скульптора Г. Пивоварова, пам'ятники просвітителю, філософу Г. Сковороді (1922, реконструйовано 1972, скульптор І. Кавалерідзе), письменнику А. Тесленку (1974, скульптор І. Коломієць), воїнам-визволителям, які загинули під час 2-ї світової війни (1957, скульптори Я. Рик, Н. Клейн), пам'ятні знаки жертвам голодомору, воїнам-землякам, які полягли на фронтах 2-ї світової війни, воїнам-визволителям 309-ї стрілец. дивізії 40-ї армії Воронеж. фронту, «Подвиг О. Марінеска», партизан. загону «Сокіл», козакам Лохвиц. сотні, воїнам-афганцям; у с. Криниця — пам'ятник вченому-садівнику І. Мічуріну (1967, скульптор Є. Горбань). Серед видат. уродженців також — автор абетки марій., удмурт. і чувас. мов, митрополит Казанський і Свіязький синодал. РПЦ (1752–82) Веніамін (В. Пуцек-Григорович), живописець 18 ст. П. Ціховський, біолог 19 ст., засн. вищої вет. освіти у Рос. імперії Я. Кайданов, співак, бандурист 19 ст. І. Кравченко-Крюковський; правознавець, академік ВУАН **В. Гордон**, хімік, чл.-кор. АН УРСР **О. Пащенко**, біолог-ентомолог **І. Білановський**, етнолог **В. Балушок**, фахівець у галузі турбінобудування **А. Бойко**, фахівець у галузі шляхів сполучення **О. Булат**, лікар-офтальмолог **А. Васютинський**, лікар гінеколог-онколог **С. Павленко**, анатом, антрополог **К. Яцута**, правознавець, економіст **Ф. Горб-Ромашкевич**, агрохімік, насіннєзнавець **В. Доля**, фізик **О. Кириченко**, мікробіолог **М. Ротмістров**, фахівець у галузі зберігання і переробки плодів та овочів **В. Скрипник**, металознавець-терміст **С. Шаповалов**, історик **К. Штепа**, педагог, організатор вищої освіти УРСР **М. Копелювич**; поет **Д. Каневський**, письменник, публіцист, драматург **М. Петренко**; живописець, монументаліст, графік **М. Дмитренко**, графік **Я. Златопольський**, живописець **П. Симонов**, скульптори **В. Молодченко**, **Г. Пивоваров**, архітектор **Н. Ковтун**; композитор, диригент, засл. арт. УРСР **О. Радченко**, театрознавець **М. Верхацький**; громад.-політ. діячі **Я. Гвоздецький**, **С. Євсєвський**, **І. Коліушко**, **А. Кушинський**; військ. діяч, полковник Армії УНР **А. Голуб**, Герої Рад. Союзу **О. Марінеско**, **С. Севостьянов**. З Л. пов'язані життя та діяльність хіміка, чл.-кор. НАН Білорусі **М. Майєра**, геолога, мінералога, кристалографа **Р. Пренделя**, конструктора військ. техніки **М. Кісенка**, економіста **М. Пархомця**, зоотехніка **Г. Проваторова**, драматурга, актора **М. Альбіківського**, журналіста, письменника **Д. Бровара**, поетеси, бандуристки **Х. Литвиненко**, письменника-фантаста, винахідника **В. Охотнікова**, журналіста, редактора **Г. Содіна**, живописця **Г. Ксьонза**, церк. діяча УАПЦ **І. Власовського**, Героя Рад. Союзу **І. Романенка**. Тут перебували **Г. Сковорода** (1764), декабрист **М. Бестужев-Рюмін** (1825), **Т. Шевченко** (1845–46).

Рекомендована література

1. Стендик П. А. Лохвиця: Путівник. Х., 1981;

2. див. також Лохвицький район.

С. В. Лесик

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Лохвиця / С. В. Лесик // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-56552>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).